

Львівський національний університет імені Івана Франка
Наукова бібліотека

Серія “Дрібненька бібліотека”
число 1

Андрій Скоць

СЛОВО ПРО ІВАНА ДЕНИСЮКА

Львів - 2000

УДК 808.3-92 І.Денисюк (01)
ББК Ш1г(4УКР)-І.Денисюк я1

Скоць А. Слово про Івана Денисюка / Відповідальний редактор та автор вступного слова Б.Якимович. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І.Франка, 1999. – 20 с. (Серія “Дрібненька бібліотека”, ч. 1)

Серія “Дрібненька бібліотека”, заснована 1999 р.

Редакційна колегія:

Богдан ЯКИМОВИЧ (голова), Михайло ГНАТЮК,
Орися ДЕМСЬКА-КУЛЬЧИЦЬКА, Мирослава ДОМАНСЬКА,
Роксолана ЗОРІВЧАК, Богдан КОТУР

Редактор: Ніна БІЧУЯ

Рекомендовано до друку на засіданні Вченої ради
Львівського національного університету імені Івана Франка
(прот. № 10/12 від 29 грудня 1999 р.)

ISBN 966-613-044-0

© А.Скоць, 2000

© Б.Якимович (вступне слово), 2000

© Львівський національний університет
імені Івана Франка, 2000

Вступне слово до “Слова ...”

Дня 12 грудня 1999 року в Дзеркальній залі Львівського національного університету імені Івана Франка відбулась урочиста Академія – громадськість України вшановувала видатного українського вченого, вчителя кількох поколінь гуманітаріїв професора Івана Денисюка у день його 75-річчя.

Попри життєві негаразди, ювілеїв у нас не бракує. Але Академія Івана Денисюка була таки особливою – ніякими епітетами не можна було перебільшити роль у розвитку української філологічної науки цього видатного дослідника творчості Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки, Михайла Драгоманова, Василя Стефаника, інших наших духовних велетів. Зібралися учні Професора, формальні та неформальні, найближча родина, багато шанувальників його творчості. Атмосфера була тепла й затишна. Душевний спокій струмував від самого Ювілята, справжнього поліського Характерника, без якого важко уявити сьогоднішній філологічний факультет, Франковий університет і врешті Львів – славу столицю Галицько-Волинської (чи Волинсько-Галицької, за термінологією волинян) держави.

В Україні нині вельми багато проблем з українською книжкою, періодикою. І тому прекрасне вступне “Слово про Івана Денисюка” побратима Ювілята, відомого літературознавця Андрія Скоця, виголошене на Академії,

навіть у журналі зможе побачити світ не швидше, як за півроку. Тому дирекція Наукової бібліотеки університету, згадуючи традиції наших батьків, вирішила видати “Слово...” брошуркою-“метеликом”, щоб ця справді чудова доповідь могла якомога швидше потрапити до читача, піти у широкий світ, бо Україна в особі професора І.Денисюка таки має ким пишатися. Цією книжечкою ми започатковуємо нову видавничу серію “Дрібненька бібліотека”, в якій будемо оперативно подавати ювілейні промови, доповіді та інші матеріали. І дуже символічно, що перша з них присвячена Іванові Денисюкові.

У різні часи, за різних умов, але завжди для рідного народу працював і працює Ювілят, справжня Людина, великий Інтелігент. Тож хай цей “метелик” з Академії стане скромним штрихом до його біографії.

Залишаюсь *semper tiro*

Богдан Якимович

СЛОВО ПРО ІВАНА ДЕНИСЮКА (ШТРИХИ ДО ПОРТРЕТА)

Жовтень 1944 року у Львові був непривітний, холодний, дощовий. На студеній цементній підлозі головного двірця Львівської залізничної станції загіпсований, забинтований лежить-куняє на ношах рядовий солдат советської армії. Таких, як він, тут багато. Нестерпний холод корчить, паралізує зранене, зболене тіло. Нічим накритися. У нього вкрали бушлат. Рани тяжкі, покалічені рука й нога, потрощені кості. Біль нестерпний. Милиць немає. Ці другі, запасні ноги дадуть йому пізніше. Своїми ходити довго не зможе. Його переносять на ношах.

Шлях до Львова починався зі Сандомирського плацдарму, цього кривавого побоїща. Неподалік – рукою подати – ворог. Були передові траншеї. Були німецька танкова атака, ураганний гарматний і мінометний обстріл. Була велика масакра. Усіх перебило, перемололо, покалічило. Майже ніхто не вцілів. Його повезуть на Кавказ до військового шпиталю. Він стане інвалідом Другої світової війни.

Перша зустріч зі Львовом. Тоді не думалось-не гадалось, навіть не снилося-не марилось йому, рядовому солдатові, перегодом стати генералом, але вже не армійським, а генералом науки – доктором, професором української філології в цьому ж таки Львові. Місто Лева стане для нього рідним, Львівський національний уні-

верситет – другим рідним домом, а українська філологія другою рідною матір'ю. Він полюбить її великою, одержимою любов'ю не приймака, пасинка, а вдячного, розумного, вірного Сина.

Скажете: така доля людська. Так, доля, але цього разу щаслива й щедра.

Під щасливою зорею Тебе, Іване, – мій друже, приятелю, колего, побратиме (вибачте, шановні люди, за таке панібратство з нашим вельмишановним ювіляром, маю на це право: між нами пролягла тепла-претепла приязнь довжиною понад піввіку, скажу точно – 51 рік), – отже, під щасливою зорею Тебе, Іване, народила мати Параскевія. Під щасливою зорею вона Тебе колисала і, колисаючи, співала. Виколисала і виспівала Тобі щасливу долю і велике життя. Хай благословенна буде Твоя зоря, що засвітилася на Твоєму небосхилі: вона подарувала Тобі великі щедроти. Твій Ангел-хоронитель оберіг Тебе від смерті в тяжкому 1944 році. Небесний Владика обдарував Тебе своєю Божою іскрою. Будь вдячний своїй Долі.

Щаслива наука, що має такого Денисюка. Щасливий Денисюк, що має таку науку.

Талановитий учень видатного Вчителя академіка Михайла Возняка і сам видатний Вчитель багатьох поколінь студентів. Учень славної Львівської філологічної школи і сам ця школа. Філологічна школа професора Денисюка знана в усій Україні і в усьому філологічному світі.

*Його люблять студенти і студентки.
Його шанують аспіранти і аспірантки.
Його поважають магістри і магістрантки.
Його знає весь філологічний світ.
Його любимо, шануємо і поважаємо всі ми.*

І є за що любити, шанувати і поважати професора Денисюка, є чим пишатися. Унікальна наукова і педагогічна особистість. Його наукова потужність і ерудиція дивують, чарують і зачаровують усіх нас. Філолог широкого профілю. Довгі роки працював на кафедрі української літератури професором – був провідним і неперевершеним. Перейшов працювати на кафедру української фольклористики – і тут він провідний і неперевершений професор. Був директором Інституту франкознавства – і тут він унікальний.

Майстер високої культури письма, письма глибокого, розумного, як кажуть, “густого”. Навдивовижу тонкий стиліст, який відчуває мелодику, евфонію, “музику” художнього тексту, поетику мистецького слова, душу букв і звуків літературного твору.

Колись я приніс професорові Денисюку, відповідальному редакторові наукового збірника “Українське літературознавство”, свою статтю з такою назвою: “О батьку мій!..” (підзаголовок Франкової ліричної присвяти “Панських жартів”). Свою поему син Яця-коваля присвятив батькові. Іван Денисюк глянув на першу сто-

рінку машинопису і сказав: “О Боже! Який гарний заголовок”. Я зрадів. Ці слова взяті з Франкової присвяти. Вони припали до вподоби вимогливому редакторові, бо він великий естет. Не тільки, вибачайте на тому слові, халтури не пустить до друку, але навіть поставить “вето” на статті посередньої і навіть вищої за посередню якості.

Батьки і діти, батько і син – надчасова проблема, вічна тема в житті і літературі. У Франковій присвяті вона, ця тема – батько і син – постає не як заперечення заперечень, поляризація поколінь, а як ствердження утверджень, наступність, спадковість поколінь.

Послухай, дорогий Іване, ще раз відомі Тобі слова Франкової ліричної присвяти, послухай мову вдячного сина, звернену до рідного батька. Щось ця мова і Тобі сьогодні при Твоєму святі скаже, сугестивно викличе, збудить відповідні асоціації, аналогії, збудить щемний спогад про Твого рідного Батька Овксентія:

*О батьку мій! Коли сьогодні
Хоч іскра тих огнів горить
У моїй груді, щоб народні
Злі дні в добро перетворить,
Коли нещастям, горем битий
Не заклепивсь, не знидів я,
А встав, щоби братам служити,
То все те – спадщина твоя.*

Професор Денисюк пише легко, володіє, як кажуть, скорописом і пише багато, дуже багато. Його бібліографічний покажчик нараховує майже 300 наукових позицій. Тільки в цьому, 1999 році, у своєму звіті про наукову роботу (а ми на кафедрі звітуємо щорічно), крім інших праць, він занотував три монографії.

Кількісні і якісні виміри наукової продукції професора Денисюка дуже високі. Учімося в нього аналізувати художні твори і писати літературознавчі та фольклористичні студії. Його наукові роботи читаєш з великою насолодою, вони окрилюють, духовно збагачують. Читаєш Денисюка (запрошую собі на допомогу нашого славного Іоана-мніха з Вишні, талановитого полеміста Івана Вишенського і скористаюся його висловлюванням) – це “пир книжного речення, приобретение талантоплодного”. Денисюк немовби запрошує, заангажовує читача до тексту мовної студії, розвідки. Починаєш читати Денисюка – обов’язково дочитаєш до кінця, не зупинишся на півсторінці. Він веде нас у художні простори твору, в його глибинні надра, і, йдучи за Денисюком, добудеш оці незримі субстанції художності. Таке високоестетичне, високомайстерне літературно-наукове прочитання художнього твору до снаги тільки вченому могутнього аналітичного розуму і шляхетної естетичної культури. Від Бога і природи професор Денисюк щедро обдарований такими якостями. Справжній аристократ духу. Він не любить (я вжив не те слово – ненавидить) фальшу в науці. Ним, ученим, керує святе почуття наукової правди.

Його наукові праці вельми повчальні. Він, повторюю, – справжній учений, бо творив і творить науку не заполітизовану, заідеологізовану, а науку істинну, “чисту”, університетську, академічну, а тому науку вічну.

Жанровий спектр значного наукового доробку професора Денисюка широкий, об’ємний і різноманітний: літературознавчі і фольклористичні розвідки, статті, солідні монографічні дослідження (їх 15), літературознавчі огляди, теоретико-літературні праці, рецензії, передмови, літературні портрети, примітки, наукові коментарі, літературні есеї, наукові тези, краєзнавчі дослідження, навчальні підручники і методичні вказівки для вищої школи (їх 20)... Він співавтор трьох підручників (вони були тричі перевидані) для шкіл з польською мовою навчання. Він науковий редактор, упорядник багатьох книг, зокрема творів Лесі Українки, С.Васильченка, І.Франка для дітей шкільного віку. 14 аспірантів під його керівництвом успішно захистили кандидатські дисертації, 26 разів Денисюк був опонентом на захистах кандидатських і докторських дисертацій.

Тематика Денисюкової філологічної науки також дуже велика і різноманітна: франкознавство (це чи не найбільший, найсолідніший пласт його творчого доробку), лесезнавство, стефаникознавство, українська “мала” проза, новелістика, численні студії з фольклористики, Михайло Павлик, Марко Вовчок, Михайло Коцюбинський, Борис Грінченко, Ольга Кобилянська, Олена Пчілка, Наталія Кобринська, Денис Лукіянович, Ірина Вільде, Ро-

ман Іваничук, Дмитро Павличко, Адам Міцкевич, Владислав Реймонт, Юліюш Словацький, Максим Богданович і багато-багато інших. І.Денисюк публікує, впроваджує до наукового вжитку нові невідомі архівні матеріали, зосібна про четвертий арешт І.Франка, невідомий щоденник самогубця (про ліричного героя Франкового “Зів’ялого листя”), незнаний вірш Олександра Олеся, невідомі листи Олександра Олеся до Михайла Возняка. Він друкує наукові портрети Марії Деркач, Михайла Рудницького, Євгена Лазаренка, пише спогади про Олену Телігу (мав щастя її бачити), переклав з латинської мови стародавні акти про свій рідний край – Ратнівщину. Він автор розвідки про поетів польської школи в українській літературі. І ще додаю до переліку його блискучі виступи, доповіді на численних наукових конференціях різних рівнів, включаючи міжнародні симпозіуми. Ставлю три крапки. Всього не перелічити. Моя інформація про Денисюкову науку не вичерпана. Але й така дає нам право іменувати його видатним ученим.

Протягом кількох днів не з’являється професор Денисюк на факультеті. Питаю – де він? Не дай Боже, захворів. Ні! Поїхав із студентами на фольклорну практику. Ніби нічого незвичайного, дивного не сталося. Виконує своє педагогічне навантаження. Але дозвольте запитати: хіба це не своєрідне подвижництво – постійно, з року в рік (а років тих стекло вже багато-багато) керувати фольклорною практикою студентів, їздити з ними збирати фольклор? Добре знаємо: під час практики тре-

ба відмовитися від домашнього комфорту, перетерпіти побутові невігоди. Але це не стримує, не лякає “моторного і бравого” хлопця Івана. І цього року, незважаючи на свої літа, він успішно керував студентською фольклорною практикою на рідному Поліссі. Є щось вище, є любов до рідного народу, до його поетичної культури, до скарбів народної мудрості. І ця любов кличе – волає нашого Івана на патріотичний чин. Крупинка до крупинки, зернина до зернинки шукати й знаходити, збирати, ретельно записувати і так само ретельно досліджувати, рятувати від забуття оці народнопоетичні перлини. У них, як у дзеркалі, просвічується душа нашого народу, його звичаї, побут, історія, його талант і висока мудрість.

Працювати для добра свого народу, для добра рідної України – перша, найголовніша заповідь нашого шановного ювіляра. Повторюю, це – його патріотичний чин як літературознавця і фольклориста.

Колись Михайло Грушевський сказав, що фольклор – це “фонограма одшедших поколінь”. Іван Денисюк натрапив на матеріал, що засвідчує наявність амазонок на Поліссі, і написав про це розвідку, яка в Луцьку видана окремою брошурою. З’являється його стаття про два міфологічні божества в поліських весільних піснях.

Дивуєшся, коли перед очима розгорнеш карту Денисюкових фольклорно-діалектологічних мандрівок. Постає панорама, широкоформатна, всеохопна топонімічна карта України – наших сіл, хуторів, міст і містечок, які

сходив професор як керівник фольклорних практик і учасник діалектологічних експедицій. Вибачте за сухий перелік, наберіться терпіння, вислухайте мене. Іншої і кращої нагоди, як сьогоднішній Денисюковий ювілей, я не знайду, щоб це сказати. Це його “прогулка с удовольствием и не без морали”. Але “прогулка” і тяжка, й хо-сенна.

Гуцульщина: Криворівня, Верховина, Зелена, Буркут, Дземброня, Устеріки, Красноїлля, Голови, Білоберізка, Космач, Косів, Кути, Вижниця, Вижénка, Довгополе, Яремче, Ямна, Микуличин, Бистриця.

Бойківщина: Турка, Бітля, Верхня Яблунька, Смож, Сколе, Коростів.

Самбірщина: Розлуч, Підгірці.

Черкащина: Стеблів, Межурічі.

Чернігівщина: Сосниця.

Полтавщина: Гадяч.

Західне Полісся. Ратнівщина: Тур, Заболоття, Гута, Жіричі, Кортеліси, Самарі, Межусить, Оріхово, Замучениця, Залухів.

Камінь-Каширщина: Личини, Запруддя, Нуйно, Ворокомля, Старі Коні, Стобихово, Хотишів.

Любешівщина: Любешів, Деревок, Ветли.

Старовижівщина: Дубечко, Крїмно, Крїска, Яривище.

Любомльщина: Свїтязь, Пульмó, Шацьк.

Ковельщина: Колодяжне, Любитів, Білин, Скулин, Уховéцьк.

Рівенщина: Зарічне, Островськ, Привитівка.

Житомирське Полісся: Олевськ, Уборть.

Всього 68. 68 сторінок літопису, “Повісті временних літ”, 68 сторінок епопеї, ім'я якій ІВАН ДЕНИСЮК. До цього повістєво-епопейного літопису додаю: Іван Денисюк сім разів зійшов на Чорногору, на гору Попа Івана, три рази видряпався на Говерлу, п'ять разів піднявся на Писаний Камінь, три рази – на Полонину Скупову і аж 10 разів – на Парашку (мабуть, найбільше полюбив Парашку).

Кажуть: у житті – як на довгій ниві. Цікава, захоплююча Денисюкова життєва нива, повторюю, гідна подиву. Хто з нас може похвалитися таким життєписом?! Так міг чинити і так жити закоханий у рідний край Іван Денисюк.

Пригадую: колись, ще за студентських років нашого спільного навчання я запросив Івана до свого рідного Тернопілля – оцієї житниці України. Падав густий літній теплий дощ. Потім випогодилося. Стало сонячно. Після скромної гостини в моїх батьків ми вийшли на прогулянку за село. Спостережливий студент Іван-поліщук, якому “очерет був за колиску”, який до болю закоханий у зажурений поліський ліс, глянув на подільський чорнозем. Після теплового дощу земля дихала, парувала, грайливо, веселково виблискувала до сонця. Іван захоплено прорік: “О Боже! Який гарний чорнозем. Такою земелькою можна помастити хліб і їсти його”. Я зрозумів: Іванові слова дихали любов'ю до рідної української землі. Третина світових чорноземів належить Україні...

Кілька слів про Денисюка-педагога. Недавно захо-джу на кафедру української фольклористики. Маю спра-ву до Івана. Відчиняю двері: читає лекцію. В аудиторії магістранти. Портфель лежить біля нього закритий, на столі жодного папірчика. Професор сидить за столом, заклавши ногу на ногу. Щось говорить магістрантам. Він не читає лекції, не викладає, а розповідає, розказує, бе-сідує. Досконало володіє педагогічним мистецтвом (на-зиваю це мистецтвом) лекції-розповіді. Викладову лек-цію можна завчити, запам'ятати і виголосити. До того ж маєш під руками конспект. А лекцію-розповідь наперед не вивчиш, не запрограмуєш. Її твориш, як кажуть, екс-промтом. Така лекція вимагає глибокого знання теми і взагалі великої ерудиції лектора, має багато переваг над лекцією-викладом. По-перше, таку лекцію студенти уважніше слухають, бо це живе спілкування, живе слово лектора. По-друге, скорочується відстань між лектором і студентами. Він, так би мовити, "виходить" на аудито-рію, панує над нею, чарує її своїми знаннями і еруди-цією. Таким чарівником, майстром лекції-розповіді є професор Денисюк - любомудр і златослов.

У своєму житті Іван Денисюк пив також з гіркої чаші гірку отруту. Добре пригадую і довічно пам'ятатиму сум-нозвісний і тяжкий у нашому студентському житті день 13-го грудня 1949 року (день апостола Андрія Перво-званного). Нас, студентів 2-го українського, як покірних ягнят, не випускали з аудиторії і зразу після лекцій про-водили курсові збори до четвертої години ранку. Тема

зборів політична – боротьба з ворожим елементом – українським буржуазним націоналізмом. Нас залякували, нас тероризували, нас розпинали. На зборах був присутній завідувач кафедри академік Михайло Возняк. Бідолаха плакав, але нічого не міг вдіяти, нам зарадити, допомогти. Жертвою став Роман Іваничук. Так звані добровільні волевиявлення студентів (був збережений советський демократизм – фальшивий і лицемірний) Іваничука відрахували з університету. Голосування проходило за списком і поіменно. Називали прізвище студента і питали – “за” чи “проти” виключення Іваничука. Один лише Денисюк голосував “проти”. Оце його “проти” також йому дорого коштувало.

Мав він великий клопіт зі своєю інвалідністю. Чорнозависні кафедральні партократи не йняли йому, безпартійному, віри, ставили під сумнів його фронтове каліцтво, приписували симуляцію. Довелося проходити через сувору лікарську експертизу. Німецька міна пошматувала його руку і ногу, а лихі люди шматували його душу, робили це методично і довго.

Кривавилось серце Йванове, нестерпно боліла душа, коли його дружину Нусю, талановитого педагога і вченого, доцента кафедри слов'янської філології Ганну Ластовецьку звільнили з роботи (точніше, вигнали). Їй, безневинній, приписували великий “гріх” – інкримінували нечитання лекцій проти українського буржуазного націоналізму. Така ж доля чекала й Івана. Але помилували, виявили советське “милосердя”. Не варто двох з дому

виганяти з роботи. До того ж Іван Денисюк якийсь там інвалід війни.

Десять років не пускали його в докторанти. Робота, написана, відредагована, передрукована, фахово виконана, 10 років лежала в шухляді. Знову ж спрацювала чорна заздрість. Але крізь терня до своєї зорі Денисюк вперто йшов, хоч з великим запізненням, але докторську дисертацію захистив і став висококваліфікованим професором.

Вибач, Іване, що на нинішньому святі перегортаю сумні сторінки Твого життєвого літопису. Але так було.

Ще кілька штрихів до портрета Івана Денисюка як людини. Він – дбайливий батько і дідусь, буйночубий (студентки закохані в його чудесну фризуру), милий співбесідник, людина глибоких почувань, добрий, лагідний, ніжний, ласкавий, м'який, веселий, дотепний, любить жарт, сміх, не злопам'ятний, доброчинний, доброзичливий, духовно вродливий... трішки флегматичний, трохи неорганізований у побуті, трохи забудькуватий, але що стосується науки і педагогічних справ – винятково ретельний, наполегливий у досягненні мети, цілеспрямований, працелюбний. Іншими словами, наш характерник, наша потіха і наша радість.

Наша потіха Іван може помилково взяти чужу течку і, не відкриваючи її, ходити з нею на лекції, вважаючи своєю. Колись, ідучи з роботи додому, він узяв капелюх професора Теофіля Комаринця (нині покійного), і той змушений був одягнути капелюх Денисюка. Голови в них

виявилися різні. Іванова велика, Теофілева – менша. “Капелюшна” справа ускладнювалася ще й тим, що власники мали лекції в різні дні. Прийде Іван у чужому капелюсі – нема Комаринця, прийде Комаринець – нема Івана... Нервує – у нього не було домашнього телефону. Та й капелюхи різні. Капелюх Комаринця новий, модний, суперовий, Іванів – старий, зношений, пом’ятий. Комаринець погано себе почував у такому. Минуло більше тижня. З’являється на кафедрі Іван Денисюк, йому кажуть: ти в чужому капелюсі, Комаринець дуже лихий на тебе. А Іван спокійно, флегматично відповідає: “Я навіть не запримітив... І чого Теофіль так психує, має мій капелюх, хай ходить, дощ йому на голову не падає. Колись зустрінемося на кафедрі і обміняємось...” Така сталася в нас на кафедрі “капелюшна катавасія”, головним персонажем якої був Іван Денисюк.

І наостаток: сьогодні, в цю неділеньку святую, ми, дорогий Іване, добрим словом згадуємо Твоїх батьків. Хай їм буде на тому світі Царство небесне. Ми вдячні їм за розумного сина. Дякуємо Твоїй улюбленій Нусі, що берегла Тебе і гріла жіночою ласкою і надією. І такою для Тебе вона буде довічно.

Дорогий Іване! Дякую за високу довіру виголосити оце слово на Твоєму ювілеї. Хай воно буде скромною квіткою у цьому великому, розкішному, барвистому, різноцвітному вінку нашого пошанівку Тобі.

...Днесь наступило велике торжество рожденія Денисюкового. Страни раді, гради веселі. Вони Тобі, Іване,

славу рокотаху. Вона лине з українського Львова до польського Любліна і Щеціна (там Ти також професорував). Барзо ми Тя хвалим, усі купно собравшієся в цьому домі, просвіщонному розкішними верцадлами, складаємо Тобі здравицю: во здоровії і щастю прожити многая літ. Хай Тебе осієє Божа Милость і Божа Благодать.

VIVA АКАДЕМІЯ!

VIVA ПРОФЕСОР ІВАН ДЕНИСЮК!

Підписано до друку 2000 р. Формат 60 /90 /16.
Папір офсетний № 1. Друк офсетний.
Обл.-вид. арк. 1.0. Гарнітура *Arial Narrow*. Тираж 200.
Замовлення №

Видавничий центр Львівського національного університету
імені Івана Франка
79000, Львів, вул. Університетська, 1